

Homilija nadškof Stanislav Zore, Spominska maša, Kočevski Rog 1. junij 2024

Spoštovani visoki gostje, dragi bratje in sestre.

Že od leta 1990 se zbiramo pri sveti maši pod Krenom v Rogu, na mestu, kjer je nadškof Alojzij Šuštar 8. julija 1990 vodil slovesnost, za katero je rekel, da je »simbolični krščanski pogreb domobrancev, ki so tu ali drugje našli svojo smrt. S tem stopajo domobranci v javnost in enakopravnost v slovenskem občestvu mrtvih in živih. Molitve za mrtve opravljamo tudi za vse druge žrtve vojnih in povojnih let, za slovenske partizane, ki so padli v boju, za vse druge žrtve vojne.«

Zato na tem mestu lepo pozdravljam vse sorodnike pomorjenih, predstavnike Nove slovenske zaveze, ki skupaj s kočevsko župnijo organizira vsakoletni molitveni in pietetni spomin na tiste, ki so jih v teh gozdovih in na toliko drugih krajih pripeljali na rob brezna in jim vzeli življenje. Pozdravljam tudi predstavnike političnega in družbenega življenja in vse tiste, ki ste pripravljeni storiti vse, kar je v vaši moči, da bi ti kraji smrti postali mesta srečanja med tistimi, ki si prizadevamo, da bi kot narod sprejeli težko in morečo preteklost, saj drugače ne bomo mogli biti v resnici osvobojeni.

Ko sem prebiral knjigo Franca Pedička z naslovom Razklani čas, me je posebno prevzel odlomek, ki bi ga želel deliti z vami: »Ne vem, ali se je Slovenskem še kdaj toliko molilo, kakor se je maja in junija petinštiridesetega leta. Tako iz ranjenih in izdanih src in duš! Molilo se je v Vetrinju, posebno ob spoznanju, kam vozijo tisoče fantov in mož domobranske vojske. Molilo se je na Teharjah, dan in noč, tiho in vpijoče, roteče in odpuščajoče. Lahko slutimo, kako se je molilo v Rogu pred zadnjimi smrtnimi dihi tisočev in tisočev. Molilo se je po vseh slovenskih domovih, ki so pogrešali drage svojce. Tri četrt Slovenije je bila ena sama velika molilnica, pritajena cerkev, prepolna hlipajočih mater, žena in otrok. Okrog njih pa pesem in vrisk pijanega, maščevalnega in preklinjajočega zmagoslavja.

Kdor ni doživel Turjaka, Vetrinja in Teharij, ne ve, kaj pomeni moliti. Ne ve, da molitev ni žebranje besed in obrazcev, temveč najgloblji pogovor srca in duše z Bogom ... Je dvogovor življenja in smrti, samoizpraševanje in odpuščanje ... je vzpon duha na najvišje ravni ponižnosti in dobrotnosti, kjer ni več poniglavosti dnevov življenja in medsebojnih odnosov, temveč s seboj spravljeni mir, sreča, milost, blaženost, izravnanoost z vsem zunaj in znotraj človeka« (F. Pediček, Razklani čas, 509).

Pedičkove besede – sam je šel skozi Vetrinj in Teharje – potrjuje pričevanje Franca Dejaka, enega od tistih, ki so se čudežno rešili iz brezna pod Macesnovo gorico, kjer so bili v resnici pomorjeni slovenski domobranci: »Ves dan sem gledal, kako so mrtvi in mnogi tudi še živi padali v jamo. Klicali so: 'Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo.' Nekateri so glasno molili, drugi najbrž po tihem. Vsi še živi pa smo se pripravljali na onostranstvo. Živih nas ni bilo ravno malo; lahko rečem, da je polovica žrtev še živa padla v jamo. Nekateri so živeli le nekaj časa, drugi, manj

ranjeni, pa tudi več dni« (Franc Dejak, Ušli so smrti).

Na tem mestu izredno močno odmevajo besede preroka Ezekielja iz današnjega berila: »Gospod me je peljal ven in me postavil v sredo doline, ki je bila polna kosti.« Mi stojimo sredi dežele, ki je polna kosti. Tudi nam je postavljeno vprašanje, ali lahko te kosti oživijo.

Pravzaprav te kosti, ti ljudje niso nikoli zares umrli. Živeli so, bili so tukaj in s svojo prisotnostjo vznemirjali čas in prostor. Česa vsega niso storili, da bi ne samo ostali mrtvi, ampak da bi jih sploh ne bilo. V poročilih o delih v breznu pod Macesnovo gorico smo slišali, da so brezno večkrat minirali. Da bi bili pomorjeni v tem breznu pokopani čim globlje, nepreklicno.

Vrh tega je bil zaukazan molk. In če je kdo prekršil ta molk, je tudi sam stopil na pot pomorjenih. Veliko, zelo veliko otrok ni smelo izvedeti, kje so njihovi očetje, kje so njihovi strici ali njihovi starejši bratje ali sestre.

A tri tisoč kubičnih metrov skal, ki so jih zrušili na v brezno pometane, je bilo premalo, da bi storilci mirno živeli in mirno spali. Ves mehanizem zastraševanja in prisilnega molka ni mogel opravičiti zločina. Zato je bilo potrebno vse tisoče in tisoče pomorjenih oblatiti kot narodove izdajalce.

Vseh tri tisoč kubičnih metrov skal in zemlje je bilo izkopanih in kosti teh ljudi čakajo na človeka vreden grob. Primež zaukazanega molka se je razblinil in prej tihe misli, ki so jih včasih ljudje skrivali še sami pred sabo, da jih ne bi slišala nepoklicana ušesa, se danes izgovarjajo na glas in so zapisane v knjigah, ki jih je vedno več in so podkrepjene s pričevanji in dokumenti.

Čaka pa nas še dvoje težkih, morda najtežjih dejanj. Hotel sem reči, da jih je treba oprati madeža izdajstva. Pa vem, da ta beseda ni prava. Saj izdajstva ni bilo. Ožigosanje s tem dejanjem je služilo istemu namenu, kot miniranje brezen in molk. Prikriti so morali zločin – morda celo bolj sami pred sabo, kot pred tistimi, ki so smeli samo v srcih jokati za svojimi pomorjenimi.

Kot narod bomo morali priznati, da se je morija začela veliko prej, preden so ljudje, ki so noč za nočjo trepetali za življenje, sklenili, da ne bodo dovolili, da jih ustrahujejo, da jim ropajo imetje in da jih morijo. Je lahko izdajalec nekdo, ki brani svojo ženo in otroke, ki brani domačijo? Fabrice Adjadje, francoski filozof, ki se je rodil judovskim staršem tunizijskega porekla in potem postal katoličan, je zapisal nekako takole (navajam po spominu): »Jezus v evangeliju pravi: Tistemu, ki te udari po enem licu, nastavi še drugo. To je mogoče in sprejemljivo, dokler gre zame, za moje lice, za moje življenje. Kadar pa kdo ogroža mojo ženo in moje otroke, pa nimam pravice, da jih ne bi varoval in branil; da napadalca ne bi ustavil.« In prav to so počeli tisti, ki se jih danes spominjamo in zanje molimo.

Močne so besede papeža Frančiška: »Resnica je neločljiva spremljevalka pravičnosti

in usmiljenja. Vse tri skupaj so bistvene za utrjevanje miru, po drugi strani pa vsaka preperečuje drugi, da bi se spridila. (...) Resnica dejansko ne sme voditi v maščevanje, temveč k spravi in odpuščanju. Resnica je povedati družinam, ki se utaplajo v žalosti, kaj se je zgodilo z njihovimi izginulimi sorodniki ... Vsako nasilje nad človekom je rana na mesu človeštva; vsaka nasilna smrt 'zmanjša' našo človečnost« (Vsi bratje, 227). In koliko je bilo tukaj nasilnih smrti. Preveč, veliko preveč! In zakaj – v imenu revolucije in prevzema oblasti.

»Danes ljudje kaj hitro podležejo skušnjavi, da bi se obrnili stran in rekli: 'Že veliko časa je minilo, treba je gledati naprej.' Za božjo voljo, nikar! Brez spomina ne moremo naprej, brez celovitega in čistega spomina ni rasti« (249). Papež nas spodbuja, naj ne bežimo pred resnico, kajti prej ali slej nas bo ujela; laž ima namreč kratke noge in resnica jo vedno dohiti. »Resnica nikoli ne triumfira, toda njeni nasprotniki propadejo,« pravi Zorko Simčič.

Kdaj bomo mi kot narod, predvsem pa odgovorni v naši državi, stopili pred vse te pomorjene, pred vse te kosti, če uporabim besedo Ezekielja, in jim zaklicali: »Bratje in sestre, pridite ven. Pridite ven iz brezen in tankovskih jarkov, pridite ven iz rudniških jaškov in vseh skritih krajev, kamor so vas odvrkli, pridite ven izpod razstreljenih kamnov in izpod tovarniških odplak, predvsem pa pridite ven izpod vseh tistih besed, s katerimi so hoteli umazati vaša življenja in vašo ljubezen do svojih in do domovine. Dokler bomo molčali pred samopašnostjo posameznikov, ki se postavljajo nad človečnost in pravico, toliko časa bodo lepe besede zvene v prazno. Šele ko bomo zanje našli primerno pokopno mesto in skupaj z drugimi sem prepričan, da je to na Ljubljanskih Žalah, jih bo naš narod resnično sprejel v svojo sredo. Takrat bomo dejansko stopili na pot sprave in prihodnosti.

Žiga Turk je v knjigi Prazniki zapisal: »Ko so Izraelci bežali iz Egipta, so s seboj nosili kosti Jožefa, prvega vodje Izraelcev v Egiptu. Pot Izraelcev iz Egipta je hkrati tudi njegov pogrebni sprevod, da bi bil pokopan v domači zemlji. Kot moramo mi še pokopati svoje žrtve revolucije, pa še nimamo obljubljenе dežele, kjer bi to lahko storili, ker je tukaj še vedno deloma Egipt!« »Prazniki, 202).

Bog daj, da bi bili to sposobni in pripravljeni storiti. Potem bodo to in vsa druga podobna mesta po Slovenji postali kraji spomina, molitve in odpuščanja. Amen!